

روز پیمان

نهم ربیع الاول سالروز آغاز امامت امام زمان علیه السلام

بررسی عملکرد حدود ۲۵۰ ساله شیعیان^۱ و توجه به رفتارهای ایشان در طول این مدت، نمایانگر این واقعیت است که پس از به شهادت رسیدن هرکدام از معصومین علیهم السلام، پیروان هدایت یافته‌ی ایشان دو کار را وظیفه خود دانسته و به انجامش اهتمام می‌ورزیدند؛ یکی تسلیت و تعزیت نسبت به مصیبتِ امامِ پیشین و دیگری تجدید پیمان و عهد با امام حاضر.

اهمیت پایداری بر عهد و پیمان

با مرور منابع اسلامی، روشن می‌شود مهم‌ترین وظیفه‌ی مسلمانان و به طور خاص محبان و شیعیان اهل بیت علیهم السلام، پایداری بر عهد و پیمانی است که میان ایشان با اولیاء دین بسته شده و مرکز و نقطه‌ی محوری این عهد هم امام معصوم است.

حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه در ابتدای توقیع خویش به مرحوم شیخ مفید رحمته الله می‌فرماید:
 «مِنْ مُسْتَوْذَعِ الْعَهْدِ الْمَأْخُوذِ عَلَى الْعِبَادِ»

از جایگاه پیمانی که [از جانب خداوند] بر عهده بندگان نهاده شده.

آن حضرت برای معرفی خود از میان تمامی عناوین الهی، این عنوان را برگزیده تا این مهم را خاطر نشان نماید که بی‌توجهی به محتوای عهدها یا ازگشتن بی‌توجهی به محوراصلی آنها یعنی «امامت» خواهد بود.

افزون بر این، پایداری بر این عهد و پیمان تا آن میزان از اهمیت برخوردار است که امام صادق علیه السلام ضمن بیان «دعای عهد» - که عهدنامه‌ی شیعیان با امام است - پیروان خود را ترغیب می‌کند که با خواندن آن در ابتدای هر روز بر پیمان خود با حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه تأکید نموده و مراقبت نمایند تا نسبت به آن کوتاهی ننمایند و در صورت پایبندی به آن، یکی از پاداش‌های ایشان، لیاقت مندی برای رجعت خواهد بود.

پیشینه

قرآن کریم در آیات متعدد بیان می‌کند که خدای متعال از انسان‌ها پیمان محکمی مبنی بر پذیرش ربوبیت الهی و پایداری بر ولایت گرفته است.

﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ شَهِدْنَا ۗ﴾^۲
 و هنگامی را که پروردگارت از پشت فرزندان آدم ذریه آنان را برگرفت و ایشان را بر خودشان گواه ساخت که آیا پروردگار شما نیستم، گفتند: چرا، گواهی دادیم.

۲. سوره اعراف، آیه ۱۷۲

۱. از زمان رحلت پیامبر گرامی خدا صلی الله علیه و آله تا شهادت امام حسن عسکری علیه السلام

در این آیه سخن از پیمانی است که خدای متعال در «عالم ذر» از انسان ها گرفته و موضوع آن نیز «ربوبیت الهی» است. واژه «رَبِّ» متشکل از دو عنصر معنایی «مالکیت» و «مدیریت» است؛ یعنی کسی که بر عهد خویش با خدای متعال پایدار باشد، هم مالکیت و هم مدیریت الهی را پذیرفته است. لغت شناسان رابطه‌ی میان «مالکیت و مدیریت» نهفته در «ربوبیت» را با «ولایت» مترادف دانسته‌اند؛ از این رو «ولایت» الهی ترجمان «ربوبیت» حضرت حق خواهد بود. با توجه به این نکته و با در نظر گرفتن آیه ۵۵ سوره مبارک مائده می‌توان گفت مجرای «مدیریت الهی» در عالم هستی در مرحله نخست پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و پس از ایشان، امیرالمؤمنین علی علیه السلام است.

﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ﴾
ولئی شما تنها خدا و پیامبر اوست و کسانی که ایمان آورده‌اند همان کسانی که نماز برپا می‌دارند و در حال رکوع زکات می‌دهند.

ولایت امام معصوم، در طول ولایت رسول خدا صلی الله علیه و آله، مسیر اجرای ولایت خدای حکیم بر هستی است، و این ولایت همان ترجمان مدیریت پروردگار متعال بوده که در آیه ۱۷۲ سوره اعراف از آن با عنوان «ربوبیت» یاد شده است. در نتیجه، پذیرش سرپرستی چنین امامی ملازم است با پذیرش ربوبیت الهی که مرکز اصلی پیمان الهی از تمام فرزندان آدم بوده است. از این رو امام مهدی علیه السلام در ابتدای توفیق، خود را با عنوان «مستودع عهد الهی» معرفی می‌کند. همچنین در ابتدای زیارت آل ساسین، امام زمان علیه السلام با عنوان میثاقی معرفی می‌شود که خدای متعال آن را بین خود و بندگان برقرار نموده، و آن میثاق را محکم کرده.

«السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مِيثَاقَ اللَّهِ الَّذِي أَخَذَهُ وَوَكَّدَهُ»

سلام بر تو ای پیمان محکمی که خدا آن را گرفته و مورد تأکید قرارش داده.

و همچنین در آیات دیگر قرآن کریم، از آن عهد الهی با عنوان عدم پرستش شیطان یاد شده:

﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ﴾

ای فرزندان آدم مگر با شما عهد نکرده بودم که شیطان را میرستید زیرا وی دشمن آشکار شماست.

مجموع این آیات، رهنمون کننده این مطلب است که پایداری بر عهد با امام زمان علیه السلام - که ریشه در پیمان خدای متعال با آدمیان در عالم ذر دارد - به منزله‌ی پذیرش بندگی الهی و سرنهادن به مدیریت خدای متعال بوده و سر باز زدن از آن، خروج از ولایت الهی و پرورش شیطان خواهد بود.

محتوای عهد

برای تبیین محتوای این عهد و پیمان، ادعیه و زیارت‌های گوناگونی را می‌توان مورد بررسی قرار داد که فضای کلی حاکم بر آنها پایداری در مسیر اطاعت و فرمانبرداری است. به عنوان مثال در یکی از زیارت‌هایی که برای امام زمان علیه السلام نقل شده و کمتر مورد توجه قرار گرفته چنین آمده:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلِيفَةَ اللَّهِ وَخَلِيفَةَ آبَائِهِ الْمُهْتَدِينَ....

أَشْهَدُ أَنَّكَ الْحُجَّةُ عَلَى مَنْ مَضَى وَمَنْ بَقِيَ، وَأَنَّ حَزْبَكَ هُمُ الْعَالِيُونَ، وَأَوْلِيَاءَكَ هُمُ الْفَائِزُونَ، وَأَعْدَاءَكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ، وَأَنَّكَ خَازِنُ كُلِّ عِلْمٍ، وَفَاتِنُ كُلِّ رَيْثٍ، وَمُحَقِّقُ كُلِّ حَقٍّ، وَمُنْبِطِلُ كُلِّ بَاطِلٍ، رَضِيْبِكَ يَا مَوْلَايَ إِمَامَا وَهَادِيَا وَوَلِيًّا وَمُرْشِدَا لَا أُتْبِعِي بِكَ بَدَلًا، وَلَا أَخُذُ مِنْ دُونِكَ وَلِيًّا؛

أَشْهَدُ أَنَّكَ الْحَقُّ الثَّابِتُ الَّذِي لَا غَيْبَ فِيهِ، وَأَنَّ وَعْدَ اللَّهِ فِيكَ حَقٌّ، لَا أَرْتَابُ لِطُولِ الْعَيْبَةِ وَيُعَدُّ الْأَمَدُ، وَلَا أُخَيِّرُ مَعَ مَنْ جَهَلِكَ وَجَهْلٍ بِكَ، مُنْتَظَرٌ مُتَوَقِّعٌ لِأَيَّامِكَ، وَأَنْتَ السَّافِعُ الَّذِي لَا تُنَارِعُ، وَالْوَلِيُّ الَّذِي لَا تُدْفَعُ، ذَخْرُكَ اللَّهُ لِنُصْرَةِ الدِّينِ، وَإِعْزَازِ الْمُؤْمِنِينَ، وَالإِثْتِمَاعِ مِنَ الْمَجَاهِدِينَ الْمَارِقِينَ؛

أَشْهَدُ أَنَّ بَوْلَاتِيكَ تُقْبَلُ الْأَعْمَالُ، وَتُرَكَّبُ الْأَفْعَالُ، وَتُضَاعَفُ الْحَسَنَاتُ، وَتُنْحَى السَّيِّئَاتُ، فَمَنْ جَاءَ بِبَوْلَاتِيكَ، وَاعْتَرَفَ بِإِمَامَتِكَ، قَبِلْتُ أَعْمَالَهُ، وَصَدَقْتُ أَقْوَالَهُ، وَتَضَاعَفَتْ حَسَنَاتُهُ، وَمُحِيَتْ سَيِّئَاتُهُ، وَمَنْ عَدَلَ عَنِّي وَبَوْلَاتِيكَ، وَجَهَلَ مَعْرِفَتَكَ، وَاسْتَبَدَلَ بِكَ غَيْرَكَ كَبَّهَ اللَّهُ عَلَى مَنْحَرِهِ فِي النَّارِ وَلَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ لَهُ عَمَلًا، وَلَمْ يَقِمَّ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَرَأْيَا

أَشْهَدُ لِلَّهِ وَأَشْهَدُ لِمَلَائِكَتِهِ وَأَشْهَدُكَ يَا مَوْلَايَ بِهَذَا، ظَاهِرُهُ كِبَاطِنِهِ، وَسِرُّهُ كَعَلَانِيَّتِهِ، وَأَنْتَ الشَّاهِدُ عَلَى ذَلِكَ، وَهُوَ عَهْدِي إِلَيْكَ وَمِيثَاقِي لَدَيْكَ إِذْ أَنْتَ نِظَامُ الدِّينِ، وَبِعَسُوبِ الْمُتَّقِينَ، وَعَرَّ الْمُتَوَخِّدِينَ، وَبِذَلِكَ أَمَرَنِي رَبِّي الْعَالَمِينَ....

این فراز از زیارت امام دوازدهم به چهار بخش تقسیم می‌شود، در سه بخش نخست به سه موضوع، شهادت داده می‌شود. آنچه حائز اهمیت است این است که بعد از هر کدام از سه شهادت، مطالبی به زبان جاری می‌شود که در واقع می‌توان هر کدام از آن‌ها را به منزله‌ی پیمانی قلمداد نمود. زائر وقتی به بخش چهارم و انتهایی این فراز می‌رسد در آن، خداوند و امام زمان علیه السلام را گواهی می‌گیرد که آنچه پیش از این بر زبان جاری نموده عهد و میثاق او با امامش است.

۱. ابن المشهدی، المزار الکبیر، زیارة آخری له علیه السلام. ص ۵۸۶؛ مفتاح الجنان، زیارت دوم امام زمان علیه السلام (زیارت مخصوص سرداب مطهر).

گواهی اول

این شهادت با این عبارت آغاز می‌شود:

« أَشْهَدُ أَنَّكَ الْحُجَّةُ عَلَيَّ مِنْ مَصْنَى وَمَنْ بَعِي ، ... »

در پایان این گواهی، خطاب به امام زمان عجل الله تعالی فرجه چنین اعلام می‌شود:

« رَضِيَتْكَ يَا مَوْلَايَ إِمَامًا وَهَادِيًا ، وَوَلِيًّا وَمُرْشِدًا ، لَا أَبْتَغِي بِكَ بَدَلًا ، وَلَا أَلْخُذُ مِنْ دُونِكَ وَلِيًّا ؛

من به تو راضی شدم ای مولایم برای پیشوا بودن و راهنما و سرپرست و رهبری و دیگری را به جای تو نجویم و به غیر تو سرپرستی نگیرم .

اعلام رضایت به امامت، هدایت‌گری، ولایت و ارشاد حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه و عوض نمودن آن حضرت با شخص یا چیز دیگری در این عرصه‌ها، می‌تواند از مهم‌ترین مفاد عهدنامه‌ای باشد که میان یک شیعه با امامش برقرار می‌شود. چراکه نپذیرفتن یا بی‌توجهی به هر کدام از این امور نتیجه‌ای ناگوار به دنبال خواهد داشت .

گواهی دوم

« أَشْهَدُ أَنَّكَ الْحَقُّ الثَّابِتُ الَّذِي لَا عَيْبَ فِيهِ ..... لَا أَتَحَيَّرُ مَعَ مَنْ جَهَلَكَ وَ جَهَلَ بِكَ ، مُنْتَظِرٌ مُتَوَقِّعٌ لِإِيْمَاكَ ؛

گواهی می‌دهم که تویی آن حق ثابت که عیبی در آن نیست .... شک نمی‌کنم و با آنان که تو را نشناختند و به تو جهل ورزیدند، سرگردان نشوم، منتظر و متوقع روزهای شما هستم .

در این بخش نیز نتیجه جهل به حجت خدا، تحبیر و سرگردانی معرفی می‌شود و در مقابل آن، انتظار قرار می‌گیرد؛ گویا لازمه‌ی انتظار حقیقی که دور از هرگونه آفت است، معرفت به ولی خدا و بر حذر بودن از جهل نسبت به آن حضرت است .

گواهی سوم

شهادت سوم در زیارت امام زمان عجل الله تعالی فرجه چنین است

« أَشْهَدُ أَنَّ بَوْلَانِيكَ تَقْبَلُ الْأَعْمَالَ ، وَتَرْكِي الْأَفْعَالَ ، وَتُضَاعَفُ الْحَسَنَاتُ ، وَتُنْحَى السَّيِّئَاتُ ، فَمَنْ جَاءَ بِوَلَانِيكَ ، وَاعْتَرَفَ بِإِمَامَتِكَ ، فَبَلَكَ أَعْمَالَهُ ، وَضَدَّتْ أَقْوَالَهُ ، وَتَضَاعَفَتْ حَسَنَاتُهُ ، وَنَحِيَتْ سَيِّئَاتُهُ ، وَمَنْ عَدَلَ عَنِّي وَوَلَانِيكَ ، وَجَهَلَ مَعْرِفَتَكَ ، وَاسْتَبَدَّلَ بِكَ غَيْرَكَ كَبَّهَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْخَرَهُ فِي النَّارِ وَلَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ لَهُ عَمَلًا ، وَلَمْ يُقِمْ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ؛

گواهی می‌دهم که به وسیله ولایت شما اعمال پذیرفته می‌شود و کردار پاک می‌گردد و خوبی‌ها چند برابر گردد و بدی‌ها از بین می‌رود، پس هرکه ولایت شما را آورد و به امامت شما اعتراف نمود، اعمالش پذیرفته و گفته‌هایش مورد تصدیق قرار گیرد و خوبی‌هایش چند برابر و بدی‌هایش محو شود و هرکه از ولایت شما منحرف شد و به شناخت شما جهل ورزید و شما را با دیگری عوض کرد خدا او را با صورت به آتش دراندازد و عملی را از او نپذیرد و برای او در قیامت میزان سنجشی برپا نکند.»

این بخش در واقع نتایج سریچی از دو بخش گذشته را گوشزد می‌کند که اگر کسی به جای امام، سر به اطاعت دیگران بدهد، اهل جهنم خواهد شد. در ادامه زیارت و پس از این سه گواهی، زائر، خدای متعال، ملائکه و امام را شاهد می‌گیرد که آنچه بر زبان جاری نموده «عهد و میثاق» او با حجت خدا است.

«أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُ مَلَائِكَتَهُ وَأَشْهَدُكَ يَا مَوْلَايَ هَذَا، ظَاهِرُهُ كِبَاطِلُهُ، وَسِرُّهُ كَعَلَانِيَّتِهِ، وَأَنْتَ الشَّاهِدُ عَلَى ذَلِكَ، وَهُوَ عَهْدِي إِلَيْكَ وَمِيثَاقِي لَدَيْكَ؛ خدا و فرشتگان و تو را می‌مولایم به این حقایق که ظاهرش مانند باطن آن و نهانش چون آشکاران است، گواه می‌گیرم و تو بر آن گواهی، و آن عهد و پیمان من با تو و نزد توست.»

علت پیمان با امام

در ادامه زائر، علت این پیمان را نیز بیان می‌کند که:

«إِذْ أَنْتَ نِظَامُ الدِّينِ، وَبِعَاقِبَةِ الْمُتَّقِينَ، وَعَزَّ الْمُتَّوَحِّدِينَ، وَبِذَلِكَ أَمَرَنِي رَبُّ الْعَالَمِينَ»

یعنی امام «نظام دین»، «پناهگاه اهل تقوا» و «عزت یکتاپرستان» است و به سبب برخورداری از چنین جایگاهی دستور خدای متعال مبنی بر برقراری پیمان با او صادر گردیده است.

در نهایت هم تأکید و تصریح می‌کند که اگر چه از انعقاد این پیمان سال‌ها بگذرد اما من نسبت به آن پایبند بوده و در هنگامه‌ی جهاد در رکاب شما، هستی خویش را تقدیم خواهم کرد.

«فَلَوْ عَطَاوَنَتِ الدُّهُورُ، وَتَمَادَتِ الْأَعْمَارُ، لَمْ أُرَدِّدْ فِيكَ إِلَّا يَقِينًا، وَلَكَ إِلَّا حُبًّا، وَعَلَيْكَ إِلَّا مُتَّكِلًا وَمُعْتَمِدًا، وَلِيُظْهِرَكَ إِلَّا مُتَرَقِّعًا وَمُنْتَظَرًا وَلِجِهَادِي بَيْنَ يَدَيْكَ مُتَرَقِّبًا؛ فَأَبْدُلْ نَفْسِي وَمَالِي وَوَلَدِي وَأَهْلِي وَجَمِيعَ مَا حَوْلِي رَبِّي بَيْنَ يَدَيْكَ وَالْمَصْرُفَ بَيْنَ أَمْرِكَ وَهَيْبِكَ؛

پس اگر روزگارا طولانی گردد و عمرها امتداد یابد، مرا نیز فایزاید درباره تو جز یقین و نسبت به تو جز محبت و بر تو جز توکل و اعتماد و برای ظهورت جز توقع و انتظار و برای جهادم در پیشگاهت چشم به راهی؛ پس جان و مال و فرزند و خاندانم و همه آنچه را خدا به من داده، پیش روی تو و در مقابل امر و نهیت نثار می‌کنم.»

آثار پایداری بر عهد با امام

بر پایه روایات، اساسی‌ترین سبب سربلندی در سختی‌های عصر غیبت، پایبندی به عهد و میثاق با حجت‌الخدای متعال است. امام صادق ع در بیانی به مفضل بن عمر می‌فرماید:

«بر شما باد دوری از خودنمایی و شهرت‌طلبی، آگاه باشید! به خدا سوگند به طور قطع امام شماسال‌هایی غایب خواهد شد و در این زمان شما در سختی قرار می‌گیرید، تا جایی که عده‌ای می‌گویند او فرود یا کشته شده یا در سرزمین‌های دوردست قرار گرفته، و دیده‌ی مومنان بر او گریان خواهد بود، و شما در این زمان همانند کشتی گرفتار به طوفان، به اضطراب می‌افتید، پس در چنین موقعیتی نجات نمی‌یابد مگر کسی که خداوند پیمان او را محکم گرفته باشد و در دلش ایمان را ثبت کرده و او را با فرشته‌ی مخصوصی از جانب خود تأیید نماید...»

عواقب عدم پایداری بر عهد با امام

امام زمان ع در توقیع خویش به شیخ مفید می‌فرماید:

«اگر پیروان ما که خداوند ایشان را بر فرمانبرداری خویش موفق نماید دل‌هایشان در وفاداری نسبت به عهدی که بر ایشان است، جمع بود؛ هرگز مبارکی دیدار ما از ایشان به تأخیر نمی‌افتاد و به تحقیق که خوشبختی دیدار ما، توأم با معرفت و صداقت نسبت به ما برایشان شتاب می‌یافت.»

تصریح به مانع بودن «عهد شکنی» برای «همراهی با حجت‌خدا»، ضرورت برطرف نمودن آن را گوشزد می‌کند. این ضرورت هنگامی روشن ترمی شود که پیروان اهل بیت ع به گرفتاری‌ها و ناملایماتی که به سبب دوری از امام زمان ع، دامن‌گیر جامعه‌ی شیعه شده و قوف بیشتری پیداکنند؛ یکی از این گرفتاری‌ها را می‌توان خواری اجتماعی. سیاسی در مواجهه با فاسقان و ستمگران ارزیابی نمود.

«... ما گرچه به حسب صلاح دید الهی نسبت به خود و شیعیان مومن مان، تا زمانی که دولت دنیا به دست فاسقان است، از محل زندگی ستمگران دور هستیم؛ ولی آگاهی کامل از احوال ایشان داشته و هیچ خبری از آن‌ها بر ما پوشیده نیست. و ما از دلتی که دامن‌گیر آن‌ها شده آگاهیم و این به سبب آن است که ایشان، کارهای ناپسندی را مرتکب شده‌اند که پیشینیانشان از آن کارها دوری می‌کردند. و نیز پیروان ما، پیمانی که از آن‌ها گرفته شده بود را چنان پشت سر نهاده‌اند که گویی از آن هیچ خبری ندارند...»

بنابراین اگر جامعه‌ی شیعی در پی رسیدن به سربلندی حقیقی در پرتو بهره‌مندی از وجود حجت‌الهی است، راهی جز وفاداری نسبت به پیمانی که با آن حضرت بسته ندارد؛ پیمانی که در چهارچوب پایبندی به واجبات و دوری از حرام‌ها تجلی می‌یابد.

پژوهش‌های مکتوبی ۱۴۰۱

m a h d a v i a t . i r

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، خیابان قدس، نبش
ایتالیا، پلاک ۹۸ | کدپستی: ۱۴۱۷۷۴۳۳۱۳
شماره تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۹۸۶۰۰